

f.25/79

Μορφές και έργα

Αναμνήσεις του Γιάννη ΓΟΥΔΕΛΗ

ΜΕ την επικοινωνία αυτή, που εγκαινιάζουμε σήμερα, σε μια νέα συνεργασία μας με την «Ελευθεροτυπία», θα επιχειρήσουμε να δώσουμε μερικές από τις αναμνήσεις μας για **Πρόσωπα και Έργα** που γνωρίσαμε από κοντά. Μέχρι τα τέλη του 1983, για μια 30ετία, ζήσαμε το επάγγελμα του εκδότη (επάγγελμα και λειτουργήμα) και μπορούμε να πούμε πως δεν υπήρξε πρόσωπο της δημόσιας ζωής, που να μην είχαμε απ' αυτό κάποια εμπειρία.

Ωστόσο, δηλώνουμε πως ξεκινάμε από την παραδοχή, πως εκείνο που μετράει, τελικά, είναι το έργο. Που, βέβαια, είναι συνδεδεμένο με την ανθρώπινη υπόσταση, αλλά δεν διαφαίνεται πάντα εύκολα.

Από την απονομή του Παγκόσμιου Βραβείου Ειρήνης στον Νίκο Καζαντζάκη (Βιέννη, 1956). Από αριστερά ο αδελφός του αυτοκράτορα Χιροχίτο, Γουδέλης, Καζαντζάκης, Ελένη Καζαντζάκη, Αγίος Θέρος.

Ο Καζαντζάκης ξανασταυρώνεται

ΕΚΙΝΑΜΕ να μιλήσουμε για το έργο και τη ζωή του Νίκου Καζαντζάκη. Γράφτηκαν, γράφονται κι ασφαλώς θα συνεχίσουν να γράφονται πολλά γι' αυτόν. Οι θαυμαστές του, που συνεχώς πληθαίνουν, διψούν να πληροφορηθούν και να μάθουν. Κι εμείς βέβαια, θα μπορούσαμε να τραβήξουμε αρκετά σε μέτρο, γιατί θα είχαμε πολλά να πούμε και, με αρκετά ντοκουμέντα, να μιλήσουμε. Ομως συλλογίζομαστε τον αναγνώστη, που τον ενδιαφέρει να γνωρίσει βασικά και ουσιαστικά πράγματα και για τούτο ακολουθούμε, κατά συνήθειά μας, όχι την προσθητική, αλλά την αφαιρετική τακτική στη γραφή.

Το μήνυμα

Ο Καζαντζάκης υπήρξε ασκητής. Του πνεύματος και του σώματος.

Διαφέρει ωστόσο, από τους ασκητές εκείνους που εγκαταλείπουν τα εγκόσμια και οραματίζονται μεταθανάτιες απολαβές.

Ο Καζαντζάκης πραγματοποίησε έναν ξεχωριστό τύπο ασκητή. Αδιάφορος για τις σαρκικές απολαύσεις, έχει τάξει τον εαυτό του στη δραματική υπόθεση του ανθρώπου. Κι όταν ταξιδεύει κι όταν μελετά κι όταν γράφει, τον άνθρωπο συλλογίζεται και τον καλεί σε αγώνα.

Ο αγώνας αυτός, ο υπεράνθρωπος, καταντά όχι σπάνια απάνθρωπος. Η αδυσώπητη κι αέναη πάλη παίρνει, συχνά, αυτή τη μορφή.

«Μια ματωμένη λουρίδα ακουλουθεί το πέρασμά μου», εξομολογείται κάπου. Και η ματωμένη αυτή λουρίδα σχηματίζεται στον τρομαχτικό αγώνα προς τον Ανήφορο.

Η λέξη **Ανήφορος** είναι που ταιριάζει στην καζαντζάκη πορεία, καθώς το υπογράμμισε κάπου κι ο αντίξιος συνεργάτης του Ι.Θ.Κακριδής.

Η αλήθεια

Τον Καζαντζάκη τον απαχολούσε η αναζήτηση της αλήθειας. Επίμονα, δραματικά.

Αλλά το τραγικό είναι ότι τον ίδιο τον Καζαντζάκη, επιχειρούν συχνά να τον καλύψουν με το ψεύδος. Και δυστυχώς άτομα που τον έζησαν...

Ο Νίτσε, τον οποίο θαύμαζε ο Καζαντζάκης κι η γενιά του (και που κάκιστα τον σφετερίστηκε ο ναζισμός), είχε τονίσει στους δημιουργούς: «Τρέμειτε τους οπαδούς σας!»

Συχνά προβληματιζόμαστε με τον συγγραφέα του έργου «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», μήπως τελικά, κι ο Καζαντζάκης ξανασταυρώνεται;

Γιατί αν πραγματικά, συγκαλύπτονται τα αίτια που τον ώθησαν στη συγγραφική δημιουργία, οι στόχοι και οι σκοποί του, τότε αυτό δεν είναι προδοσία και σταύρωση;

Και εξακολουθεί, αφού και ύστερα από τη μεταπολίτευση, επί πρωθυπουργίας Καραμανλή, ιεραρχίας Σεραφείμ συνέβη τούτο το απαράδεκτο: Να παρθεί απόφαση, η οποία καταδικάζει τον συγγραφέα και το έργο του, ένα έργο που τιμά και δοξάζει την πνευματική Ελλάδα. Βέβαια, για την ιστορία, θα πρέπει να προσθέσουμε τούτη τη μικρή λεπτομέρεια: Ο πολύ γνωστός μας Χρήστος Π. Θεοδωρόπουλος, που υπήρξε μέχρι τον πρόσφατο θάνατό του διευθυντής του Αρχιεπισκοπικού Γραφείου, μας δικαιολογούσε τον Αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ, πως του υπερέσανε αυτή την απόφαση της ντροπής.

Δεν ξέρουμε αν αυτό βέβαια έχει κάποια ιδιαίτερη σημασία, γιατί τελικά ούτε η δημόσια γνώμη δίνει τη σημασία που αρμόζει στους «άγιους πατέρες», ούτε εκείνοι, στη δημόσια γνώμη.

Ας έλθουμε στην κριτική μας ιστορία. Στα 1954 η «Ιερά Σύνοδος», είχε ζητήσει από την κυβέρνηση να απαγορεύσει την κυκλοφορία τριών βιβλίων του Καζαντζάκη. Ενάμιση χρόνο νομίστερα, η παπική Εκκλησία είχε καταγράψει στο «έντεξ», στα απαγορευμένα δηλαδή βιβλία, τον «Τελευταίο Πειρασμό». Σύμφωνα με το συνοδικό έγγραφο της Εκκλησίας της Ελλάδας ο Καζαντζάκης είχε κατηγορηθεί:

«1) Διά του μυθιστορηματικού «Καπετάν Μιγάλης» διασύρεται η Εκκλησία, διαπομπούνται οι ιερείς αυτής θρησκείας και καθυβρίζεται το τριαδικό του Θεού.

«2) Το μυθιστόρημα «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», εκτός του παράδοξου και ασεβούς τίτλου του, περιέχει διάθεσις ασεβούς χρησιμοποίησε των ιστορικών αληθινών του Ευαγγελίου. Εξ άλλου, δια του βιβλίου τούτου γίνεται διδασκαλία σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών θεωριών και περιυβρίζονται οι ποιμένες της Εκκλησίας.

«3) Ο εκδοθείς μόνον εις Γερμανίαν «Τελευταίος πειρασμός» θεωρείται βιβλίο σκανδαλώδες και επικίνδυνον δια κινήσει Χριστιανόν και, ως εκ τούτου, επιβάλλεται όπως πάση θυσία - αποφευχθεί εις την ελληνικήν μετάφρασίς του. Ειδικότερον αναφέρεται, ότι δια του «Τελευταίου πειρασμού» υβρίζεται το Θεανθρικό πρόσωπο του Χριστού, ότι επιδιώκεται να καταρριφθεί η Θεότης Αυτού, ως και η χριστιανική ηθική. Τονίζεται εξ άλλου, ότι με μεγάλην φαντασμοκοπία και αγάλινον αυθαρησίαν, παραποιείται εις αυτό, η διδασχί του Ευαγγελίου, και ότι είναι γραμμένη βάσει των θεωριών του Φρόυντ και του ιστορικού υλισμού.

«4) Όλα τα εκδοθέντα και εκδιδόμενα έργα του Καζαντζάκη είναι του αυτού ασεβήτου και ανθεθνικού περιεχομένου με τα ανωτέρω βιβλία».

Από τότε, τριάντα τώρα χρόνια, η Ιερά Σύνοδος συνεχίζει, άλλοτε φανερά, άλλοτε όχι, τον κατατρογμό της σ' ένα συγγραφέα που τον τιμά η υψίλιος και που ανέβασε το κύρος της πνευματικής Ελλάδας, αντίθετα με αυτούς (τους «άντρες με τα μαύρα φουστάνια», όπως τους αποκάλεσε ο Καζαντζάκης), που την υποσκάπτουν και τη βαραθρώνουν.

Θέλησαν, σα ρετινιά να κολλήσουν στο γνήσια φιλελεύθερο συγγραφέα, την κομμουνιστική ιδεολογία. Αλλά δεν έχουν οφραφανθεί τη σιωπή που τηρούν στα θέματα της Εκκλησίας οι κομμουνιστικές εφημερίδες;

Ρωτήσαμε κάποτε έναν γνωστό κομμουνιστή, γιατί δεν ασκεί, τα τελευταία χρόνια τί κόμμα του πολεμική στην Εκκλησία, και εκείνος είπε:

- Γιατί, αφού μονάχοι τους υποσκάπτουν οι παπάδες το καθίστό;

Ο έχων νουν νοήτω.

Για να φανεί ακόμη περισσότερο η ασταμάτη αντίδραση της Εκκλησίας, που άρχισε στα

1954 μαζί με την έκδοση των Απάντων Καζαντζάκη από τις εκδόσεις «Δίφρος», θα υπενθυμίσουμε τούτο το φοβερό: Ούτε νεκρός δεν επιτρέψανε οι άγιοι ιεράρχες να παραμείνει στην εκκλησία, όταν η μακαρίτισσα δικηγόρος του Αγνή Ρουσοπούλου συνόδεψε τη νεκράμαξα από το Φράυμπουργκ και ο υποφαινόμενος την παράλαβε από τη Βοιωτία.

Θα αντιγράψουμε εδώ την τηλεφωνική στιχομυθία μας με τον τότε Αρχιεπίσκοπο Θεόκλητο, την οποία μετέδιδε στον Γεώργιο Παπανδρέου, που μας συμπαραστεκόταν, αλλά χωρίς αποτέλεσμα:

«Ακαρπες οι προσπάθειες όλων μας.

- Παραχωρήστε μια οποιαδήποτε εκκλησία, του είπαμε (Σ.Σ. του Αρχιεπισκόπου). Ο νεκρός όπου νάναι φθάνει στην Αθήνα... Σκεφθείτε, παρακαλούμε...

- Να τον τοποθετήσετε στο νεκροτομείο.

- Στο νεκροτομείο τον Καζαντζάκη;

- Πάρτε με σε δέκα λεπτά στο τηλέφωνο.

Επήραμε. Ξαναπήραμε. Του κάκου.

- Τοποθετήστε τον επιτέλους στους νεκρικούς θαλάμους του Α' Νεκροταφείου. Δεν μπορώ σε εκκλησία, παρ' όλο ότι εκτιμώ το έργο του Καζαντζάκη, διότι αύριο θα βγούν οι εφημερίδες να με κτυπήσουν...

- Μα οι εφημερίδες τώρα θα σας ψέσουν, Μακαριώτατε.

Ο Αρχιεπίσκοπος όμως ήταν δέσμιος των παραεκκλησιαστικών οργανώσεων και των κλητρικών φύλλων. Δεν σταματήσαμε τις προσπάθειες, ίσαμε τις 9 το βράδυ.

Εφθασε κάποτε η νεκροφόρα. Η φωτογραφία που δημοσιεύθηκε πλάι είναι λίαν εύλογη. Αχθοφόροι από την πίσωτα σηκώνουν το φέρετρο και το μεταφέρουν στους νεκρικούς θαλάμους.

Ο ιερέας του Α' Νεκροταφείου είχε λάβει εντολή να απουσιάσει. Και η απουσία του συνεχίστηκε ως το μεσημέρι της άλλης ημέρας, όταν ο νεκρός μας μεταφερόταν με αεροπλάνο της Ολυμπιακής Αεροπορίας (Σημ. Είχε μεσολαβήσει στο φίλο του τον Γνώση, ο Αλ. Μινωτής), στο Ηράκλειο της Κρήτης.

Αλλά και στο Ηράκλειο, ο επίσκοπος Ευγένιος Παλλιδάκης επεδόθη να απουσιάσει. Μονάχα όταν έγινε γνωστό πως ήρθε ο υπουργός της Παιδείας, τότε μονάχα δέχτηκε να ιερούργησει.

Πρέπει να αναφερθεί εδώ πως στο μεταξύ είχε διαδεχθεί στην κυβέρνηση του Παπάγου ο Κ. Καραμανλής. Αλλά και πάλι ο επίσκοπος, παρόλο το πάνδημο κρητικό προσκείμενο, ούτε τη συγχωρετική ευχή έψαλε, ούτε ακολούθησε ο ίδιος τη νεκρική πομπή (περικόδι «Καινούργια Εποχή, Φθινόπωρο» 1957)».

Θα πρέπει ακόμη να κάνουμε μια εξαίρεση ανάμεσα στους ιεράρχες και πρωθιεράρχες. Ήταν ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως **Αθηνάγορας**. Η Αρχιεπισκοπή της Αθήνας, σε συνεργασία με τον Ευγένιο Παλλιδάκη, είχαν ζητήσει από τον Πατριάρχη να αφορίσει τον συγγραφέα και τον εκδότη του. Ο εκδότης θα πλήρωνε το ...νυμφείο που κατοικούσε στην Ελλάδα και οι κυρώσεις του αφορισμού είναι μεσαιωνικής μορφής. Αλλά ο Αθηνάγορας, άνθρωπος με πλατύτερη σκέψη, όχι μονάχα αρνήθηκε, αλλά και κατοπινά, όταν ένας αλησμόνητος λόγιος φίλος από το Σικάγο, ο μακαρίτης Μιχάλης Χάτσος, μας πρότεινε να στείλουμε στο Πατριάρχη ένα πακέτο με βιβλία, ο Αθηνάγορας μας έστειλε τις ευλογίες του. Εχουμε αυτό το «πιττάκι».

Βαστάζοι μεταφέρουν το φέρετρο με τον Καζαντζάκη...

Αύριο: Πλήγματα